

Kalevalatalo, taikka kansallisromanttisen suurhankkeen kohtalo

Kandidaatintyö
Santtu Virtanen
2019

AALTO-YLIOPISTO
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin koulutusohjelma

AALTO-YLIOPISTO
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin koulutusohjelma

Kalevalatalo, taikka kansallisromanttisen suurhankkeen kohtalo

Kandidaatintyö

04.12.2019

SanTTu Virtanen

Tekijä Santtu Virtanen

Työn nimi Kalevalatalo, taikka kansallisromanttisen suurhankkeen kohtalo

Laitos Arkkitehtuurin laitos

Koulutusohjelma Arkkitehtuuri

Vastuuopettaja Lehtori Anne Tervo

Ohjaaja Yliopisto-opettaja Kristo Vesikansa

Vuosi 2019

Sivumäärä 30

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Kalevalatalo on vuonna 1919 virallisesti alkunsa saaneen Kalevalaseuran perustamisestaan asti edistänyt kunnianhimoisen suurhanke. Suomen nimekkäimpiä taiteilijoita ja tiedemiehiä jäsenikseen haalinut seura perustettiin tukemaan Kalevalaan, Karjalaan ja kansanrunouteen liittyviä tieteitä ja taiteita. Kalevalatalosta oli määrä tulla seuran päämajan ohella suomalaisen kulttuurin tutkimuskeskus ja museo. Rakennuksen kryptaan olisi haudattu suomalaiset suurmiehet.

Kalevalatalo-hanke edistyi vauhdilla erityisesti vuonna 1921 arkkitehti Eliel Saarisen laadittua rakennuksesta pitkälle työstetyt suunnitelmat. Suunnitelmassaan Saarinen sijoitti valtavan, linnamaisen rakennuksen meren äärelle Helsingin Munkkiniemen kärkeen. Kansallisromanttisia elementtejä sisältäneen suunnitelman laatiminen edellytti Saariselta palaamista vuosia sitten taaksensa jättämiin suunnitteluperiaatteisiin. Näin syntynyt kokonaisuus on koko Saarisen muuhun tuotantoon verrattuna uniikki.

Erityisesti erimielisyydet Kalevalatalolle sopivasta arkkitehtonisesta ilmaisusta muodostuivat esteeksi Saarisen suunnitelman toteutukselle. Myöskään myöhemmät yritykset eivät edenneet pitkälle, ja viimeistään toinen maailmansota lopetti kansallisromanttisille suurhankkeille suotuisat olosuhteet. Tämä ei sinänsä estänyt Kalevalatalo-hankkeen nousemista aika ajoin uudelleen puheenaiheeksi seuran sisällä.

Kandidaatintyössäni pyrin saatavilla olevan kirjallisuuden avulla selvittämään, mikä johti Kalevalatalo-hankkeen epäonnistumiseen. Käsittelen aihetta Suomen kulttuurihistoriallisen kehityksen, Kalevalaseuran toiminnan ja Eliel Saarisen arkkitehtonisen ilmaisun näkökulmasta. Lopuksi pyrin havainnollistamaan Kalevalatalo-hankkeen nykypäivään asti ulottuvia vaikutuksia esimerkeillä seuran toiminnan seurauksena syntyneistä laitoksista ja rakennuksista.

Päädyn työssä toteamaan Kalevalatalo-hankkeen epäonnistumisen usean tekijän summaksi. Oleellisena syynä näen erityisesti Kalevalaseuran kykenemättömyyden toden teolla edistää hanketta toimintansa kulta-aikana ennen toista maailmansotaa. Kalevalatalo-hankkeen jääminen joka yrityksellä enemmän tai vähemmän alkutekijöihinsä estää hankkeen rahoittamiseen liittyvien kysymysten seikkaperäisen arvioinnin. Totean Kalevalatalon toiminnallisten edellytysten vähintään osittain täyttyneen vaatimattomimmissa muodoissa erilaisissa Kalevalaseuran myötävaikutuksella syntyneissä rakennuksissa ja laitoksissa.

Avainsanat Arkkitehtuuri, Arkkitehtuurin historia, Eliel Saarinen, Kalevalaseura, Kalevalatalo, Kansallisromantiikka

Sisältö

1. Johdanto	1
2. Aikajana.....	3
3. Kalevalan kulttuurihistoriallinen rooli	4
4. Kalevalaseura ja sen toiminta.....	7
4.1 Perustaminen	7
4.2 Seuran toiminta.....	9
5. Eliel Saarinen ja 1900-luvun arkkitehtuuri.....	12
5.1 Romantiikasta rationalismiin.....	12
5.2 Saarinen ja Kalevalaseura.....	14
6. Saarisen suunnitelma	16
6.1 Arkkitehtuuri ja tilaohjelma.....	16
6.2 Suunnitelman vastaanotto.....	19
7. Osittainen toteutuminen	21
7.1 Suomen suku.....	21
7.2 Gallen-Kallelan Museo	22
7.3 Karjalatalo:.....	23
8. Johtopäätökset	26
Lähdeluettelo	28

1. Johdanto

Kalevalatalo on vuonna 1911 alkunsa saaneen ja vuonna 1919 virallisesti perustetun Kalevalaseuran toteuttamaton suurhanke. Kalevalatalosta oli määrä tulla seuran päämajan ohella suomalaisen kulttuurin tutkimuskeskus ja museo. Rakennuksen kryptasta olisi tullut suomalaisten suurmiesten viimeinen leposija. Seuraan kuulunut arkkitehti Eliel Saarinen laati Kalevalatalosta kunnianhimoiset suunnitelmat vuosien 1920 ja 1921 aikana. Saarisen Munkkiniemen kärkeen Helsingissä suunnittelema massiivinen Kalevalatalo olisi yli 80 metriä korkeine torneineen ja muurimaisine rakennusmassoineen muistuttanut valtavaa linnoitusta. Saarisen piirrokset olivat tarkoin harkittuja ja pitkälle työstettyjä, ja erityisesti rakennuksen suhtautumista rakennuspaikkaansa kiiteltiin. Tästä huolimatta Saarisen Kalevalatalo ei koskaan edennyt suunnitelmaa pidemmälle.

Kalevalatalo olisi toteutuessaan ollut valtaisa pyhäkkö karelianismille, Kalevalaan ja Karjalan laulumaihin kohdistuvalle mielenkiinnolle. Elias Lönnrotin ”Kalevala, taikka vanhoja Karjalan runoja Suomen kansan muinoisista ajoista”, eli niin sanottu Vanha Kalevala, julkaistiin vuonna 1835. 1900-lukuun mennessä kirjasta ammentava käsitys Suomen kansan myyttisessä menneisyydestä oli merkittävässä asemassa niin politiikassa, tieteissä, taiteissa kuin arkkitehtuurissakin. Kalevalatalo olisi palvellut kulttuurillista identiteettiään etsivää, tuoreeltaan itsenäistynyttä Suomea toimimalla keskuksena suomalaisen kulttuurin tutkimukselle, tuottamiselle ja dokumentoinnille.

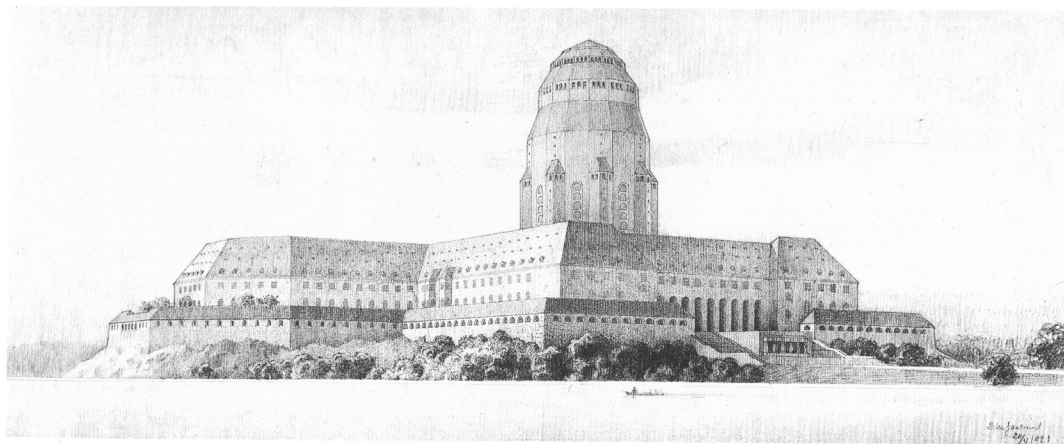
Kalevalatalo-hanke on erityisesti Eliel Saariseen keskittyvässä kirjallisuudessa tapana todeta lyhytkestoiseksi ja alusta asti tuhoon tuomituksi pilvilinnaksi. Kontrastina tällaiselle

yksinkertaistetulle näkökulmalle näen tarpeellisen korostaa hankkeen vuosikymmenten pituisen kehityskulun monimuotoisuutta. Kalevalatalon kohdalla osaansa näyttelivät resurssien ohella esimerkiksi Kalevalasta ammentavien aatteiden suosion vaihtelu ja seuran sisäiset näkemyserot. Vaikka Saarisen suunnitelmaa ei koskaan toteutettu, hankkeen seurauksena syntyi lopulta liuta Kalevalatalolle asetettuja tavoitteita pienemmässä mittakaavassa toteuttavia rakennuksia ja laitoksia. Hankkeen vaikutukset ulottuvat siis omalla tavallaan vielä tähän päivään asti.

Kandidaatintyössäni pyrin selvittämään, mikä johti Kalevalatalohankkeen epäonnistumiseen. Käsittelen aihetta Suomen kulttuurihistoriallisen kehityksen, Kalevalaseuran toiminnan ja Eliel Saarisen arkkitehtonisen ilmaisun näkökulmasta. Lopuksi pyrin havainnollistamaan Kalevalatalohankkeen nykypäivään

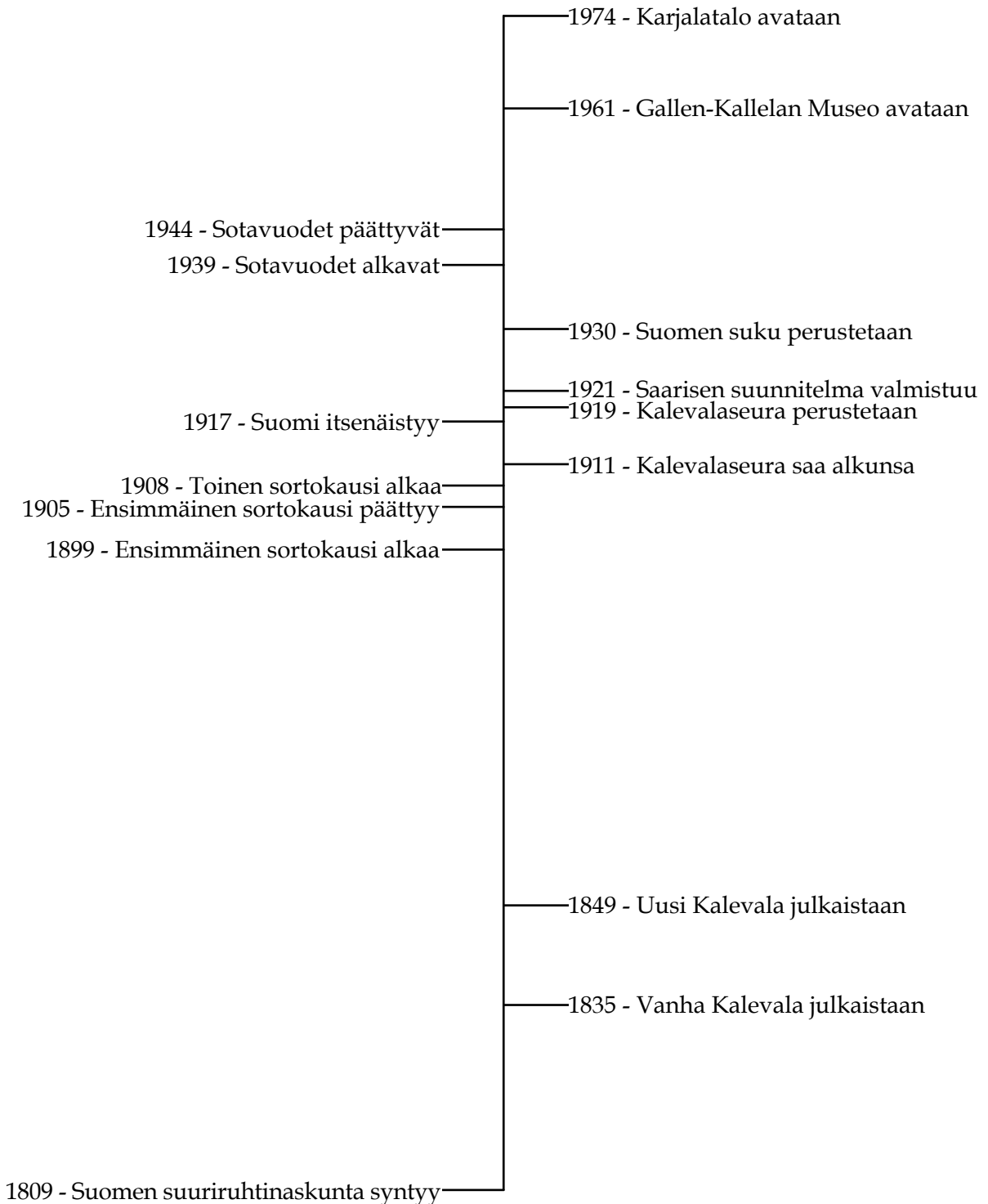
asti ulottuvia vaikutuksia esimerkeillä seuran toiminnan seurauksena syntyneistä laitoksista ja rakennuksista.

Opinnäytetyö on kirjallisuustutkimus. Saarisen Kalevalatalosuunnitelmaan liittyvää tietoa on haettu lukuisista Saarisen uraa käsittelevistä teoksista (Christ-Janer, 1951; Hausen, 1990, 1984; Nikula, 2005). Näiden ohella oleellisina tietolähteinä ovat toimineet Kalevalaseuran historiaa (Kalleinen, 2011) ja Suomen kulttuurihistoriaa käsittelevät teokset (Fewster, 2008; Honko, 1979; Karkama 2008). Kalevalatalo ei ole ollut aikaisemman arkkitehtuurin laitoksen opinnäytetyön aiheena. Opinnäytetyö etenee kronologisessa järjestyksessä: aluksi käsitellään Kalevalaseuran toiminnan takana vaikuttaneet kulttuurihistorian ilmiöt 1800- ja 1900-luvuilla, sitten seuran suurhankkeineen historia ja lopuksi Kalevalatalohankkeen lopullinen kohdalo sivutuotteineen.

1. Piirros Kalevalatalosta Munkkiniemen kärjessä (Saarinen, 1921).

2. Aikajana

3. Kalevalan kulttuurihistoriallinen rooli

Elias Lönnrotin Kalevala toimi pääasiallisena alkusysäyksenä tieteen- ja taiteenharjoittajien Karjala-innostukselle eli karelianismille. 1890-luvun lopulla voimistunut aate kulmineitui vuonna 1911 alkunsa saaneeseen ja vuonna 1919 virallisesti perustettuun Kalevalaseuraan, joka luotiin vaalimaan karelianismin ihanteita kulttuurieliitin voimin. Lönnrotin Kalevalan ja karelianismin syntyjen taustalla vaikuttaneiden ilmiöiden tunteminen onkin välttämätöntä Kalevalaseuran synnyn ja sen alkuvuosien toiminnan – jonka kiinteä osa Kalevalatalo oli – ymmärtämiseksi.

Anthony D. Smith (viitattu lähteessä Fewster, 2008, 191) näkee kansallisen identiteetin muovautumisen vaativan niin sanotun ”suuren myytin” kansan etnisestä historiasta. Smithin mukaan käsitys kansan ikiaikaisuudesta ja historian hämäriin ulottuvasta menneisyydestä on edellytys sen näkemiselle

itsestään oikeudellisena luonnollisena yksikkönä. Kansallisvaltion synnyn voi siis nähdä edellyttävän kansakuntaa yhdistävien tekijöiden johtamista kaukaa menneisyydestä. Derek Fewster (2008, 190–191) näkee kansan muinaisten juurien äkillisen ”löytymisen” suurten poliittisten mullistusten yhteydessä olevan varsin yleismaailmallinen ilmiö.

1800-luvun suuret muutokset käynnistivät myös Suomessa työn suomalaisten muinaisten juurien löytämiseksi. Ruotsin itäiset läänit siirtyivät vuonna 1809 päättyneen Suomen sodan seurauksena Venäjän hallintaan, ja ne järjestettiin Suomen suuriruhtinaskuntana tunnetuksi autonomiseksi alueeksi. Venäjän tsaarin suomalaisille suomat laajat itsemääräämisoikeudet olivat omiaan ruokkimaan näiden parissa käsitystä Suomesta itsenäisenä toimijana. Samalla Suomessa vallinnutta kulttuuria ja historiakäsitystä alettiin sivistyneistön parissa pitää liiaksi Ruotsiin

sitoutuneena ja ruotsalaisuutta korostavina: kirjoitettua tietoa Suomen historiasta ajalta ennen vuosituhannen alussa Ruotsin vallan aloittaneita ristiretkiä ei juuri ollut. (Karkama, 2008, 124–125.) Monin eri tavoin vuosisataa leimannut innostus Karjalan laulumaista syntyikin vastaamaan kysyntää: runonkerääjien paikallisilta runonlaulajilta kokoamissa tarinoissa yhdistyvät aiheet ajalta ennen ristiretkiä ja paikat kaukana Ruotsista.

Runonkerääjien lukuisuudesta huolimatta Lönnrot kokosi ensimmäisenä irrallisista kansanrunoista narratiivisen eepoksen, Kalevalan. Tässä työssä häntä inspiroivat erityisesti Iliaan ja Odysseian kaltaiset eeposkirjallisuuden klassikot (Honko, 1979, 51–54). Vaikka Lönnrotin rooli Kalevalan syntymisessä oli kiistatta keskeinen, olisi virheellistä pitää sitä yksittäisen kirjailijan kaunokirjallisenä teoksena. Lauri Honkon (1979, 50) mukaan vain kolme prosenttia Kalevalan sisällöstä on Lönnrotin itsensä sepittämää. Loput on tavalla tai toisella sovitettu niistä runoista, joita Lönnrot ja kaltaisensa runonkerääjät keräsivät sadoilta eri laulajilta ympäri Karjalaa. ”Vanha Kalevala, taikka vanhoja Karjalan runoja Suomen kansan muinosista ajoista” julkaistiin vuonna 1835. Nykyään pelkkänä Kalevalana tunnettu Lönnrotin eepoksen toinen ja laajennettu painos julkaistiin vuonna 1849. (Honko, 1979, 54.) Honkon (1979, 57) mukaan Suomen sivistyneistö totesi välittömästi Kalevalan kansaneepokseksi jo sen syntyvän perusteella. Tuore eepos oli keskeinen elementti koko 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaiselle kulttuurielämälle.

1800-luvulla Suomea kohti itsenäisyyttä vienyt kehitys oli paitsi kulttuurillista, myös taloudellista ja poliittista. Krimin sodan päättymisen Venäjän tappioon vuonna 1856 aloitti uudistusten aallon koko keisarikunnassa. Venäjä luopui eristäytymispolitiikastaan ja toivotti sosiopoliittiset uudistukset lännestä tervetulleiksi, mikä osaltaan johti modernin valtiopäivätoiminnan alkamiseen autonomisessa Suomessa vuonna 1863. Poliittinen toiminta vauhditti kansalaisyhteiskunnan syntyä ja kansan järjestäytymistä. Venäjän ulkopoliittisista uudistuksista seurannut kaupankäynnin vilkastuminen näkyi voimakkaasti Suomen taloudessa ja synnytti näin suuriruhtinaskuntaan pankkeja, vakuutuslaitoksia ja yrityksiä. Suomen kieli määrättiin tasavertaiseksi ruotsin kanssa. (Kolbe & Nevanlinna, 2003, 14–17.) Materiaaliset edellytyksen Suomen kehitykselle suuriruhtinaskunnasta itsenäiseksi valtioksi yhteiskunnan joka tasolla alkoivat olla koossa.

Vastatuuli suomalaisten ajatuksille itsenäisyydestä alkoi, kun Venäjä aloitti Suomen suuriruhtinaskuntaan kohdistuneet venäläistämistoimet niin sanottuina sortokausina 1899–1905 ja 1908–1917. Kristiina Kalleisen (2011, 10) mukaan poikkeuksellisen suora puuttuminen Suomen sisäpolitiikkaan toimi kipeänä muistutuksena siitä, ettei Suomi kaikesta 1800-luvulla tapahtuneesta kehityksestä huolimatta ollut valtiona itsenäinen. Tällöin korostui Kalevalan ja siitä johdettujen käsitysten suomalaisen kansan ja kulttuurin itsenäisyydestä merkitys. Viimeistään tuolloin Lönnrotin kirjoituksista

kiinnostuivat myös Kalevalaseuran tulevat perustajat. (Kalleinen, 2011, 10–11.)

Suomen itsenäistyminen vuonna 1917 ei vähentänyt Kalevalan poliittista merkitystä, päinvastoin. Sata vuotta Vanhan Kalevalan julkaisun jälkeen Kalevalan riemuvuotta 1935 juhliittiin itsenäisessä Suomessa. William A. Wilsonin (2008, 227) mukaan tässä vaiheessa Kalevalan ansioina pidettiin paitsi Suomen kulttuurillista myös sen valtiollista itsenäisyyttä. Riemuvuonna nostivat päätään myös tulkinnat, joiden mukaan Kalevalasta oli löydetävissä historiallinen oikeutus Itä-Karjalan ja Inkerin kaltaisten alueiden liittämiselle osaksi Suomea. Ajatukset Suur-Suomesta eivät tässä vaiheessa olleet enää uusia, mutta vuonna 1941 syttynyt jatkosota mahdollisti näiden sekä poliittisesti että ideologisesti motivoituneiden laajennuspyrkimysten edistämisen ennennäkemättömällä laajuudella. Jatkosodan aikana

vallatuista Itä-Karjalan alueista jouduttiin kuitenkin luopumaan vuonna 1944 Neuvostoliiton kanssa solmitussa rauhassa, mikä yhdessä muiden sotatappioiden kanssa merkitsi pitkälti loppua Suur-Suomi-aatteelle.

Viimeistään toisen maailmansodan jälkeen kansanrunouden kultakauden voi todeta lopullisesti päättyneen. Sodanjälkeiset tulkinnat korostivat Lönnrotin roolia Kalevalan synnyssä ja veivät näin pohjaa käsityksiltä eepoksen historiallisuudesta (Wilson, 2008, 231–232). Yhä pragmaattisempaan suuntaan kehittyvän Kalevalan tulkinnan rooli muuttui poliittisessa dialogissa lähinnä retoriseksi. Matti Klinge (1982, 204) korostaa erityisesti kansanrunouden mytologisten tulkintojen läheisyyttä Suur-Suomi-aatteeseen syypäänä myös mytologisen kansanrunoustutkimuksen suosion sodanjälkeiseen romahtamiseen.

4. Kalevalaseura ja sen toiminta

4.1 Perustaminen

Lönnrotin Kalevalan rooli suomalaiselle nationalismille saavutti huippunsa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. 1910-luvulla, suurten muutosten ravistellessa Suomea, sai alkunsa myöskin Kalevalaseura. Taidemaalari Akseli Gallen-Kallelan ja kuvataiteilija Alpo Sailon aloitteesta syntynyt seura löysi nopeasti roolinsa ensiaskeliaan itsenäisenä valtiona ottavan Suomen kulttuurihistoriallisen perustan vakauttajana.

Taidemaalari Akseli Gallen-Kallela, tuolloin vielä nimeltään Axel Gallén, maalasi ison osan kuuluisista Kalevalaiheisista maalauksistaan vuosien 1895–1900 aikana Kalela-nimisessä erämaa-ateljeessaan Ruovedellä (kuva 2). Suomenruotsalaisesta syntyperästään huolimatta Gallen-Kallela oli poliittisesti nationalististen nuorsuomalaisien kannalla, vaikka hän ei kannattanutkaan näiden vihamielisiä

asenteita Suomen ruotsinkielistä väestöä kohtaan. Kahtiajaon sijaan hän korosti kulttuurin roolia kansallisen identiteetin rakentajana. Gallen-Kallela uskoi vakaasti suomalaiseen renessanssiin, jonka avulla suomalainen kulttuuri kohoaisi naapureidensa tasolle omaehtoisesti ja matkimatta. (Kalleinen, 2011, 15.) Suomalaisten ikioman kansalliseepoksen valikoitumiseen Gallen-Kallelan inspiraation lähteeksi voi siis alusta alkaen nähdä liittyneen myös poliittisia motiiveja. Kalleisen (2011, 15) mukaan ajatus Gallen-Kallelan kuolemaansa asti työstämästä kuvitetusta Suur-Kalevalasta heräsi taiteilijan mielessä tämän voitettua vuonna 1892 Savo-Karjalaisen osakunnan järjestämän Kalevalan kuvituskilpailun.

Kuvataiteilija Alpo Sailo sai Kalevala-herätyksensä työskennellessään Kalelassa Gallen-Kallelan opilaana 1900-luvun alussa. Gallen-Kallelan opissa Sailo päätti ottaa

elämäntehtäväkseen Karjalan runonlaulajien ikuistamisen veistoksiin. Kun vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyä varten maalatut, kansallishenkiset freskot jouduttiin tuhoamaan niiden siirtämisen Suomeen osoittautuessa mahdottomaksi, Sailon mielessä heräsi ajatus toisesta suurhankkeesta. Freskojen kohtalosta pahoillaan ollut Sailo koki tarpeelliseksi saada

aikaiseksi rakennus Kalevala-aiheisen esineistön kokoamiselle, tutkimiselle ja arkistoisimelle. Ajatus jalostui ideaksi Kalevalatalosta, jonne Sailo näki säilötävän esimerkiksi omat runonlaulaja-veistoksensa ja Gallen-Kallelan maalaukset. (Kalleinen, 2011, 16.)

Kalevalaseuran perustamisesta päätettiin Alpo Sailon ja Akseli Gallen-Kallelan yhteisessä ateljeessa Erottajalla

2. Axel Gallénin syyskuussa 1895 valmistunut erämaa-ateljee ja -koti Kalela (Kanerva, n.d.).

heinäkuussa 1911 (Kalleinen, 2011, 17). Perustajajäseniä olivat heidän lisäksi kansanrunouden tutkija Väinö Salminen, tutkija-poliitikko Emil Nestor Setälä ja hammaslääketieteen professori Matti Äyräpää. Tieteen ja taiteen asiantuntijoista koostuneen seurueen toi yhteen jaettu kiinnostus Kalevalaa kohtaan ja usko sen kykyyn viitoittaa Suomen tietä kauas tulevaisuuteen. Kalevalaseura perustettiin edistämään suomalaisen kansanperinteen keräämistä, julkaisemista ja tutkimusta. Lisäksi seuran tavoitteisiin oli alusta asti kirjattu Kalevalatalon rakennuttaminen kansanrunouden ja siihen liittyvän taiteen aarteiden keräämistä varten (Tanner, 2007, 10). Jo tuohon aikaan maineikasta perustusjäsenistöä lienee kiittäminen seuran nopeasta kasvusta.

Kalevalaseura aloitti varsinaisen toimintansa juhlapuheella lokakuussa 1919. Juhlapuheessaan seuran puheenjohtajaksi valittu E.N. Setälä korosti Kalevalan merkitystä symbolina sille henkiselle ja kulttuuriselle työlle, jonka ansiosta Suomi nyt oli itsenäinen valtio. Kansanrunouden keräämisessä hän muistutti olevan jäljellä vielä paljon työtä. Setälä puhui myös seuran tavoitteisiin oleellisesti kuuluneista Suur-Kalevalasta ja Kalevalatalosta. Lisäksi hän mainitsi oman ideansa, keskitetyn laitoksen suomalaisen kulttuurin tutkimukselle, jonka hän näki mahdollisena toteuttaa joko Kalevalatalon yhteydessä tai kokonaan omana laitoksenaan. (Kalleinen 2011, 28.) Setälä toimi seuran puheenjohtaja vuodet 1919–1935 (Tanner, 2007, 10).

Seuran jäseniksi kutsuttiin perustamisvuonna kielitieteiden ja

kansallisromanttisen taiteen merkittävimpiä nimiä: jo ensimmäisiin kokouksiin voi nähdä kokoontuneen Suomen aikaisen kulttuurieliitin (Kalleinen, 2011, 27). Syksyn 1919 mittaan pidetyissä kokouksissa laadittu selostus seuran tehtävistä päättyi sanoihin ”Suomen nykyinen asema itsenäisenä kansakuntana kansojen joukossa velvoittaa Suomen kansaa osoittamaan olemaan sivistyksellisestikin itsenäinen kansa. Eikä voi olla tälle kansalle sivistyksellisellä alalla tärkeämpää tehtävää kuin keskittää tieteellisiä ja taiteellisia voimia työalalle, jolla Suomen kansa ikimuistoisista ajoista on itsenäisintänsä luonut” (Kalleinen 2011, 29). Karelianismi oli arvossaan, ja seuran toimintamahdollisuudet näyttivät hyviltä.

4.2 Seuran toiminta

Kalevalaseura perustettiin säätiönä, jonka jäsenistö päätti kokouksissaan tavoista, joilla säätiön varoja jaettaisiin. Varoilla tuettiin etupäässä kansanrunouteen liittynyttä tieteellistä ja taiteellista työtä. Seuran jäsenet jaettiin työjäseniin ja kannattaviin jäseniin, joista jälkimmäisten maksut ja lahjoitukset muodostivat seuran taloudellisen selkärangan. (Kalleinen, 2011.) Kalleisen (2011, 37) mukaan seuran omaisuus oli jo vuoden 1921 alussa noin 1 400 000 markkaa. Inflaatioon suhteutettuna määrä vastaa noin puolta miljoonaa euroa. Arkipäiväisemmän toimintansa ohella seura teki työtä kahden suurhankkeen, Suur-Kalevalan ja Kalevalatalon, toteuttamiseksi.

Alpo Sailo oli paitsi Kalevalatalohankkeen alullepanija myös

kuolemaansa saakka hankkeen merkittävin puolestapuhuja. Sailon kirjoituksista käy selvästi ilmi hänen nähneen sielunsa silmin Kalevalatalon syvää kunnioitusta ja pyhää tunnetta herättävänä suomalaisuuden myyttisen historian pyhättönä. (Kalleinen, 2011, 63.) Mitä ilmeisimmin enemmistö seuran johdosta uskoi aluksi hankkeen toteutumismahdollisuuksiin. Vuonna 1920 seura osti johtokunnan siunauksella Kalevalatalon seinille tarkoitetut seitsemän ryijyä ja tutki aktiivisesti mahdollisuuksia lunastaa hanketta varten kiinteistö Helsingistä tai sen välittömästä ympäristöstä (Kalleinen, 2011, 63). Kalevalatalo-hanke sai vauhtia Eliel Saarisen laadittua rakennusta varten kattavat suunnitelmat vuonna 1921. Hankkeen epäonnistumiseen päättynyttä kehitystä 1920-luvulla tarkastellaan luvussa 6.

Kuvitettu Kalevala, tai niin sanottu Suur-Kalevala, oli ennen kaikkea Akseli Gallen-Kallelan Kalevalaseuran sisällä edistämä suurhanke. Alkuperäisen suunnitelman mukaan noin 700-sivuisen teos sisältäisi 450 Gallen-Kallelan maalaamaa kuvaa. Kullalla ja hopealla koristellusta alkuperäisteoksesta oli määrä tulla museoitava kansallis-saarre, kun taas kansalle myytäväksi tuotettaisiin jäljennöspainoksia eri hintaluokissa. Vielä 1920-luvun alussa hankkeen toteutuminen vaikutti realistiselta, ja Kalevalaseura sai sitä varten 75 000 markan lahjoituksen Kansallis-Osake-Pankilta. (Kalleinen, 2011, 19, 55–57.) Kalevalan julkaisu-oikeuksiin liittyneet kiistat yhdessä rahoitusongelmien ja erityisesti Gallen-Kallelan työnnon ailahtelun kanssa jäädyttivät hankkeen kuitenkin aina 1920-luvun

loppupuolelle saakka (Kalleinen, 2011, 61). Vuoden 1928 alussa seura sai hanketta varten ensin 50 000 markan lahjoituksen, ja myöhemmin Suomen valtio ilmoitti tukevansa hanketta liki 300 000 markalla (Kalleinen, 2011, 61–62). Rahoituksen turvin Gallen-Kallela työsti Suur-Kalevalaansa aina kuolemaansa vuonna 1931 saakka. Lopulta ainoaksi julkaisuun asti edenneeksi versioksi Gallen-Kallelan kuvittamasta Kalevalasta jäi mustavalkoinen Koru-Kalevala, jonka WSOY julkaisi vuonna 1922.

Kalevalan juhluvuoden 1935 voi Kalleisen (2011, 76) mukaan nähdä merkittävän virstanpylvästä seuran toiminnassa. Ilman Gallen-Kallelan elähdyttävää vaikutusta ja vuonna 1935 kuolleen E.N. Setälän ohjastusta seuran toiminnan luonne muuttui (Kalleinen, 2011, 76). Kalevalaseuran vasta valittu puheenjohtaja, taidehistorioitsija Onni Okkonen ryhtyi herättelemään Kalevalatalo-hanketta uudelleen vuosikokouspuheessaan vuonna 1937. Tässä vaiheessa puhe oli Paavo Suonisen (2004, 17) mukaan nimenomaan Saarisen suunnitelman toteuttamisesta. Suunnitelman mahtipontisuuden suhteen Okkonen esitti kokousyleisölle retorisen kysymyksen: ”Eikö kansakunta tosiaan voisi joskus toteuttaa sitä, mitä se pitää vain suurena ja kauniina aatteenä?” (Kalleinen, 2011, 83). Hankkeen toteutumiseen jakesittiin siis vielä uskoa seuran sisällä. Mahdollisuutta rahoittaa rakennus arpajaisilla tiedusteltiin valtiolta, mutta prosessi kaatui lopulta jälleen liki alkusijoilleen vuonna 1939 syttyneen Talvisodan aiheuttamien viivästyksien seurauksena (Kalleinen, 2011, 83).

Sotavuosien jälkeinen muutos suhtautumisessa Kalevalaan näkyi selkeästi Kalevalaseuran toiminnassa, eikä esimerkiksi tasavallan presidentti enää osallistunut seuran järjestämiin Kalevalan päivän juhliin. Sota-ajat ja niistä seurannut inflaatio yhdessä seuran omistamien kiinteistön hoitokulujen kasvun ja omaisuudenluovutusveron käyttöönoton kanssa olivat heikentäneet seuran taloutta merkittävästi. (Kalleinen, 2011, 101-102.) Kalevalatalo-hanketta yriteltiin huonolla menestyksellä herätellä seuran sisällä vielä 1960- (Suoninen, 2004, 7-9) ja 1970-luvuilla (Kalleinen, 2011, 179-180). Suurhankkeiden edistämisen sijaan seuran toimintamuodoiksi vakiintuivat julkaisutoiminta ja kansanrunouteen liittyvän tieteen ja taiteen tukeminen.

Kalevalaseuran varallisuuden nopea karttuminen osoittaa, että seuralla oli alusta alkaen kyky vetää puoleensa

avokätisiä rahoittajia. Ahkeran työntöön ansiosta myös Suur-Kalevalan kaltaiselle suurhankkeelle löydettiin tukijoita. Vastaavasti esimerkiksi Turun Suomalaisen Yliopistoseuran onnistui vuosien 1917-1920 aikana kerätä vapaaehtoisilta lahjoittajilta yhteensä yli 20 miljoonaa markkaa uuden yliopiston perustamista varten (Niitemaa, n.d.). Vasta hiljattain itsenäistyneestä maasta löytyi siis merkittävä määrä tukijoita kansallisesti merkittäville tieteille ja taiteille. Tässä suhteessa Kalevalaseuran oman toiminnan merkitys Kalevalatalon lopulliselle kohdalle korostuu: hankkeiden erilaisuudesta huolimatta Suur-Kalevala ja Kalevalatalo kilpailivat alusta alkaen rahoituksesta. Huomattavasti Suur-Kalevalaa kunnianhimoisempi Kalevalatalo-hanke jäi selkeästi tappiolle luvussa 6.2 käsiteltävien vastoinikäymisten seurauksena.

5. Eliel Saarinen ja 1900-luvun arkkitehtuuri

5.1 Romantiikasta rationalismiin

1800-luvun lopulla Lönnotin työstä alkanut Karjalan myyttisten laulumaiden ihailu levisi myös arkkitehtien pariin tutkimus- ja dokumentointimatkojen myötä (Nikula, 2005, 94). Puhtaimmillaan Karjalasta ammentava suomalainen kansallisromantiikka näkyi edellä mainitun Kalelan kaltaisissa taiteilijakodeissa ja kesähuviloissa perinteisinä karjalaisina koristeaiheina ja hirsirakenteina, vaikka ne Riitta Nikulan (2011, 110) mukaan tyypillisesti yhdistyivät vaikutteisiin muista Pohjoismaista. Kaupunkirakentamisessa kansallisromanttisia piirteitä yhdistettiin tuoreisiin ulkomaisiin suuntauksiin. Albert Christ-Janer (1951, 20) esittää Eliel Saarisen arkkitehtuurissa näkyneen erityisesti vaikutteet Manner-Euroopasta ja toteaa Saksaan viittaavan jugendin tai Ranskaan viittaavan art

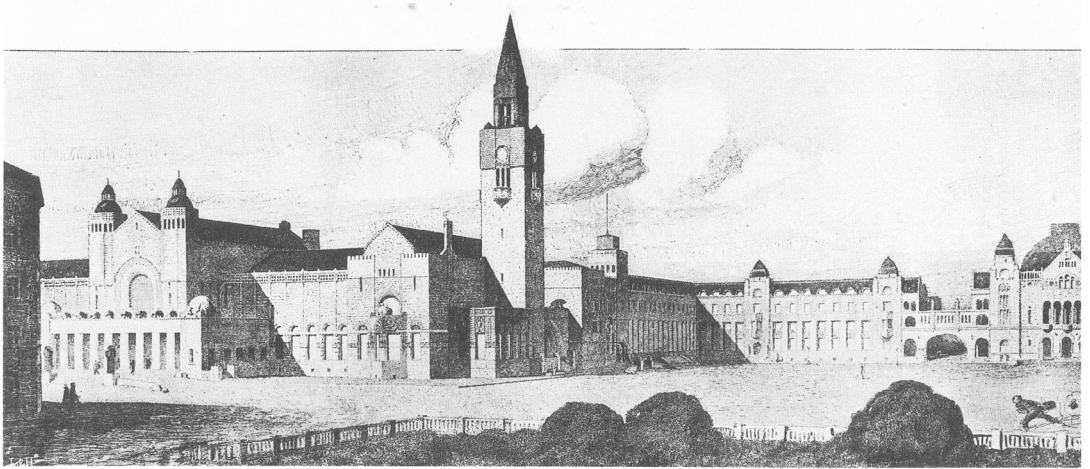
nouveauun kuvaavan parhaiten hänen tyyliään.

Saarinen kohosi nopeasti kuuluisuuteen verrattain pienen ammattikunnan keskuudesta yhdessä työtovereidensa Armas Lindgrenin ja Herman Geselliuksen kanssa. Kolmikon suunnittelemat, vuonna 1900 valmistunut Suomen paviljonki Pariisin maailmannäyttelyssä ja vuonna 1910 valmistunut Suomen kansallismuseo ovat malliesimerkkejä suomalaisesta kansallisromanttisesta arkkitehtuurista (Nikula, 2011, 100–101). 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana Saarisen tyyli kehittyi muiden suomalaisarkkitehtien tapaan rationalistisempaan suuntaan. Siinä, missä vuonna 1901 valmistunut Pohjolan toimitalo oli karheasta graniitista ladottuine julkisivuineen hyvinkin romanttinen, jo 1904 valmistuneeseen Pohjoismaiden Osakepankin liiketaloon kolmikko suunnitteli geometriset ja sileät luonnonkivijulkisivut

(Nikula, 2011, 102–103). Vuodesta 1904 tuli Saarisen uralla merkittävä käännekohta rationalistiseen suuntaan, kun hänen Helsingin rautatieaseman suunnittelukilpailun voittaneet piirustuksensa (kuva 3) joutuivat voimakkaan julkisen kritiikin kohteeksi. Jylhän kansallisromanttinen suunnitelma linnamaisine julkisivuineen ja harjakattoineen jalostui vuoteen 1909 mennessä lopulliseen, historiallisista aiheista vapautuneeseen asuunsa (kuva 4). (Nikula, 2005, 103–104.) Samaa, vähitellen kansallisromanttisesta koristelusta kevenevää ja näin rationalistisempaan

suuntaan kehittyvää jugendia voi pitää Saarisen pääasiallisena tyyli-suuntana aina tämän muuttoon Yhdysvaltoihin vuonna 1923 asti.

Saarisen merkittävistä toteuttamatta jääneistä suunnitelmista pääosa sijoittuu 1910- ja 1920-luvuille. Ensimmäinen maailmansota katkaisi Saarisen töille kysyntää luoneen taloudellisen noususuhdanteen. Samalla Saarinen itse keskittyi kaupunkisuunnitteluun ja laati toinen toistaan kunnianhimoisempia asemakaavaehdotuksia Tallinnaan, Canberraan ja Helsinkiin (Christ-Janer, 1951, 58–65). Näinä vuosikymmeninä

3. Helsingin rautatieasema Saarisen kilpailuehdotuksessa vuonna 1904 (Saarinen, 1904).

4. Saarisen vuonna 1913 piirtämä versio Helsingin rautatieasemasta (Saarinen, 1913).

jo Helsingin rautatieaseman ensimmäisessä versiossa vuonna 1904 läsnä ollut torni vakiintui keskeiseksi elementiksi Saarisen monumentaalirakennuksissa. Hän käytti torneja erityisesti korostamaan laaja-alaisen rakennustensa monumentaalisuutta kaupunkikuvassa (Hausen, 1990, 78–79). Torni-idea jalostui erityisesti Saarisen lukuisissa kaupungintalosuunnitelmissa, joista lopulta toteutettiin vain vuonna 1911 valmistunut Lahden kaupungintalo ja kaksi vuotta myöhemmin valmistunut Joensuun kaupungintalo (Hausen, 1990, 74–75).

1920-luvulle tultaessa klassismista oli tullut hallitseva tyyli Suomeen. Suunnitelmien lähtökohtia etsittiin erityisesti antiikin ja renessanssin ajan arkkitehtuurin sommitelusta ja jäsentelyperiaatteista. (Nikula, 2005, 121.) Ornamentteja ja yksityiskohdista käytettiin liittämään arkkitehtuuriin erilaisia assosiaatioita, mutta sommitelun lähtökohtana suosittiin eheitä geometrisia perusmuotoja ja matemaattista jäsentelyä. Klassismin kehittyessä ornamenttiikka väheni, ja lopulta tyyli vaihtui niin sanotun pelkistetyn tai abstraktin klassismin kautta funktionalismiin. (Nikula, 2005, 122.) Ornamenttiikka oli erottamaton osa Saarisen suunnitelmia, mutta se jalostui vähitellen niukempaan ja abstraktimpaan suuntaan (Hausen, 1984, 77).

5.2 Saarinen ja Kalevalaseura

Eliel Saarinen oli jo ylioppilaana 1800-luvun lopulla kiinnostunut kansanrunoudesta, ja Kalevalaseuran jäsenyys tarjosi hänelle mahdollisuuden näiden harrastusten

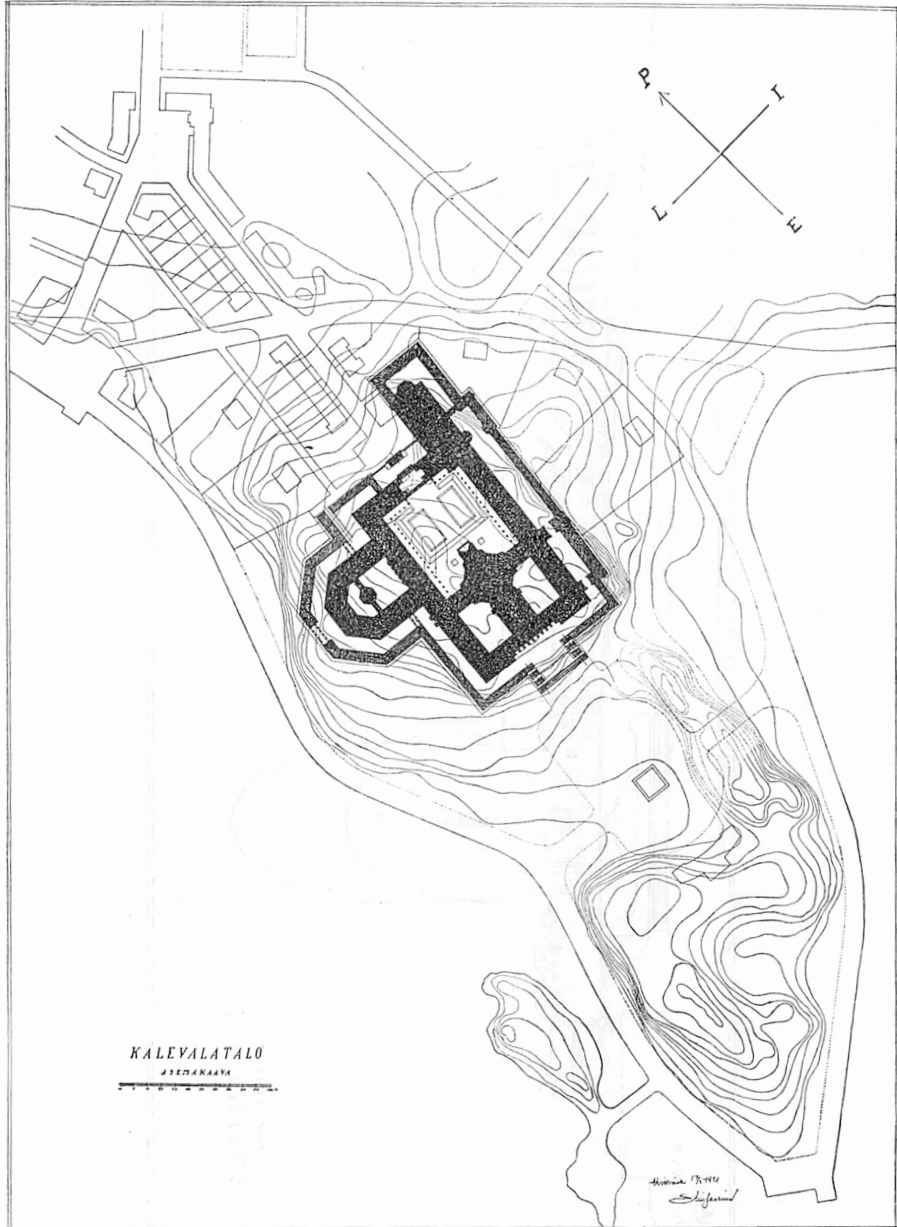
syventämiseen (Christ-Janer, 1951, 74). Saarinen oli maineikkaana arkkitehtinä epäilemättä varsin luonnollinen lisäys Kalevalaseuran monitieteellisiin riveihin. Saarinen kutsuttiinkin Kalevalaseuran työjäsenistöön ensimmäisten joukossa: hänet nimitettiin seuran ”taiteellisen pääosaston kuvaama-taiteelliseen alaosaan” joulukuun 3. päivä 1919 (Kalleinen, 2011, 27), eli heti seuran virallisena perustamisvuotena.

Saarinen aloitti Kalevalatalon piirustusten työstämisen vuonna 1920, kun häneltä seuran arkkitehtijäsenenä kysyttiin mielipidettä seuralle tarjotun kiinteistön ostamisesta. Saarinen näki valmiin toimitilan ostamisen uhkaavan jo seuraa perustettaessa soveltuvaa Kalevalatalo-hanketta ja ryhtyi välittömästi töihin. (Hausen, 1990, 185; Nikula, 2011, 63.) Hausen arvelee Saarisen ensimmäisten luonnosten Kalevalatalosta valmistuneen loka-kuussa 1920 ja ensimmäisen varsinaisen piirrossarjan talvella 1920–1921. Suunnitelma esiteltiin seuran johtokunnalle 4.4.1921 (Kalleinen, 2011, 64). Seuran toukokuussa 1921 julkaisemaan esitteeseen Kalevalatalo-hankkeesta (Kalevalaseura & Saarinen, 1921) liitetyissä kuvissa on päiväyksenä 17.5.1921.

Toteutumattomuudestaan huolimatta Saarisen Kalevalatalosuunnitelmasta ja siinä tehtyjen ratkaisujen motivaatioista on saatavilla runsaasti tietoa erityisesti Kalevalaseuran julkaiseman ”Kalevalatalo: Suomalaisen kulttuuritutkimuksen ahjo ja ohjelma” -julkaisun kautta. Julkaisussa Kalevalatalo kuvataan alkupisteeksi sukupolvien ajan jatkuvalle prosessille: talon lukuisissa työpajoissa tuotettaisiin taidetta

sen käytäviä koristamaan, ja kirjasto täyttyisi paikan päällä tuotetusta tutkimusmateriaalista. Kryptasta tulisi suomalaisten suurmiesten viimeinen leposija. Itse rakennuksenkin oli aikojen saatossa määrä kehittyä, ja tätä varten

oli suunnitelman mahdollistettava laajennusosien liittäminen siten, että "sen arkkitehtooninen asu siitä vain kehittyy". (Kalevalaseura & Saarinen, 1921, 12.)

5. Kalevalatalon asemapiirros (Saarinen, 1921).

6. Saarisen suunnitelma

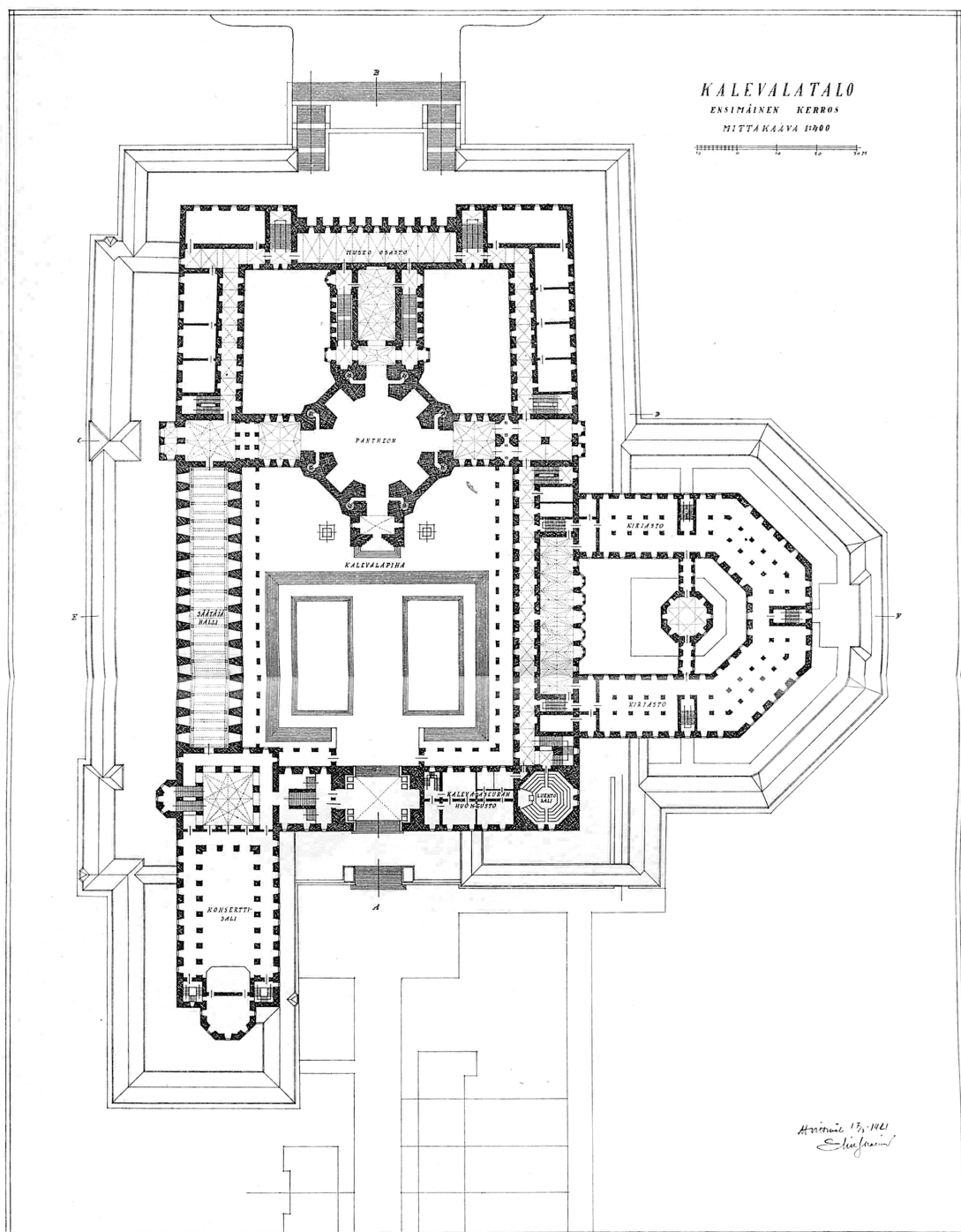
6.1 Arkkitehtuuri ja tilaohjelma

Jo Kalevalaseuran Kalevalatalo-julkaisun johdannossa tehdään selväksi seuran vaatimukset suunnitelman arkkitehtonisesta ilmaisusta. Saariselä on syytä uskoa olleen valtaa vaikuttaa myös julkaisun tekstien sisältöön, edustihan hän Kalevalaseuran merkittävänä arkkitehtijäsenenä sekä suunnittelijaa että tilaajaa. Suunnitelmassa onkin runsaasti elementtejä niistä julkisista rakennuksista, joiden suunnittelusta oli tässä vaiheessa tullut Saariselä suorastaan rutiinia. Kalevalatalo-hankkeen luonne edellytti Saariselä osittaista paluuta jo vuosia sitten hylkäämiinsä kansallisromanttisiin juuriinsa. Tuloksena oli Saarisen kaikesta muusta tuotannosta selvästi erottuva suunnitelma.

Kalevalatalo-suunnitelman lähtökohtana oli kestävyys. Nyt ei oltu luomassa pelkkää rakennusta vaan Suomen perustan luoneita aatteita

pitkälle tulevaisuuteen ilmentävää symbolia. Christ-Janerin (1951, 74) mukaan Kalevalaseura halusi suunnitelman lähtökohtana olevan fyysisen ja henkisen voiman ilmentäminen. ”Pyrin mahdollisimman suuressa määrin ottamaan huomioon pohjoisen ilmanalan asettamat vaatimukset ja asetin ne suunnitteluni perusohjeeksi”, Christ-Janer (1951, 74) kertoo Saarisen todenneen. Christ-Janer tulkitsee erityisesti jyrkkien kattojen ja yleisen rakenteellisen jyrkyyden ottavan ilmastolliset rasitukset, kuten suuret lumikuormat, hyvin huomioon. Talon sijaintipaikaksi valikoitui Munkkiniemen kärki Helsingissä.

Luonnollisen karkeaksi jätetyt graniittijulkisivut vakiintuivat 1900-luvun alussa suomalaisen kansallisromanttisen ilmaisun peruselementiksi. Hausenin (1990, 36) mukaan karkeaksi rouhitun graniitin aika päättyi Saarisen osalta vuonna 1904, Kansallismuseon

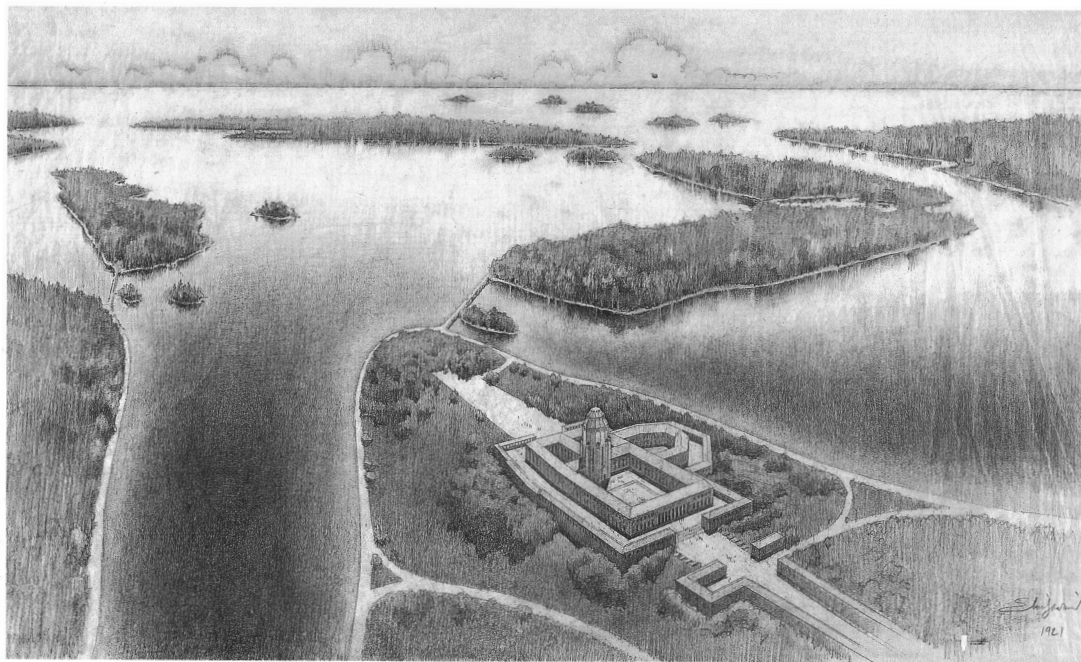
6. Kalevalatalon ensimmäisen kerroksen pohjapiirros (Saarinen, 1921).

jäädessä niiltä osin kansallisromanttisen kiviarkkitehtuurin loppunäytöksi. Kalevalatalolle Saarinen piirsi jälleen graniittiset julkisivut ja loi näin vaikutelman kuin suoraan rantakallioista veistetystä rakennuksesta. Materiaalivalinta tarkoitti Saariselle paluuta vuosien takaisin suunnitteluperiaatteisiinsa (Hausen, 1990, 186). Tässä suhteessa Kalevalatalo vertautuu vuonna 1931 valmistuneeseen Eduskuntataloon, jonka julkisivumateriaaliksi valikoitui arkkitehti Johan Sigfrid Sirénin alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen graniitti etenkin materiaaliin liitetyn kansallisen arvon takia.

Kalevalatalon monumentaalisen luonteen huomioon ottaen ei liene yllättävää, että massiivinen torni oli alusta alkaen keskeinen osa suunnitelmaa. Christ-Janerin (1951, 75) mukaan

Kalevalatalon luonnoksissa torni seisoj varsinaisesta rakennuksesta erillään, mutta lopullisissa piirroksissa torni kohosi aivan rakennuksen ytimestä, nauhamaisten rakennusmassojen sitä kiertäen. Hausenin (1990, 186) mukaan Kalevalatalon mittasuhteiltaan paksulle tornille ei löydy vastinetta Saarisén aiemmista tai myöhemmistä suunnitelmista. Yli 80 metrin korkuinen torni olisi jättänyt joka suhteessa esimerkiksi 48,5 metriä korkean Helsingin rautatieaseman tornin varjoonsa. Miltei koko tornin korkuinen aulatala nimettiin suunnitelmissa juhlallisesti Pantheoniksi. Tornin alla syvällä peruskalliossa sijaitsisi puolestaan Tuonela, suomalaisten suurmiesten krypta. (Hausen, 1990, 186; Kalevalaseura & Saarinen, 1921.)

Saarisén piirrosten perusteella yksinään rantakalliolta kohoava

7. Ilmakuva Kalevalatalosta (Saarinen, 1921).

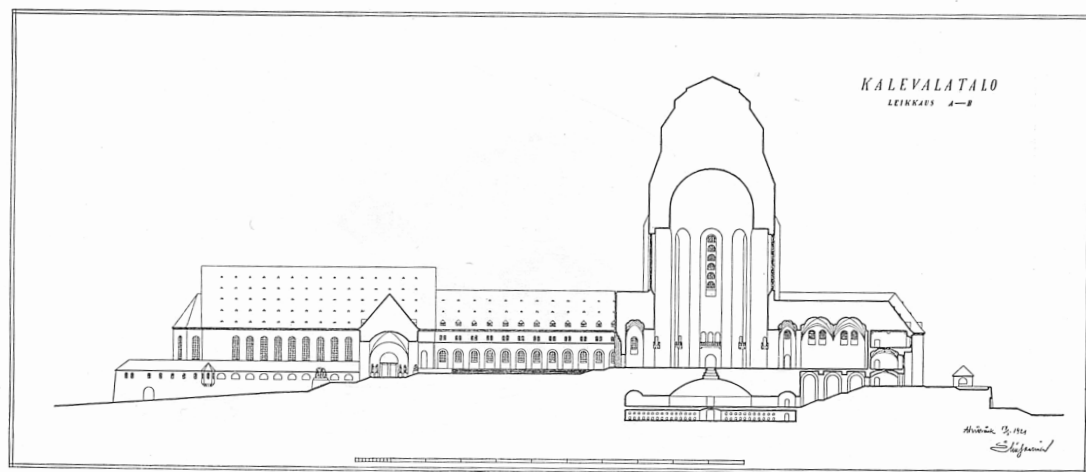
Kalevalatalo olisi ilman torniaankin ollut monumentaalinen ilmestys, rakennuksen jättäessä pelkällä massiivisuudellaan varjoonsa kaikki Saarisen toteutuneet suunnitelmat. Eteläpuolen sisäänkäynnin askelmat vetivät ver- toja Eduskuntatalon portaille. Niiden kautta olisi saavuttu suuren vestibyylin eli eteistilan kautta itse Pantheoniin. Mantereen puolelta pohjoisesta saapuva vierailija olisi löytänyt itsensä Kalevalapihalta, massiiviselta aukiolta tornin juurelta. Keskusaukiolta kulku olisi käynyt Pantheonin kautta kolmikerroksisen sisäkehän lukuisiin käytäviin, saleihin ja työhuoneisiin. Kalevalatalossa työskentelevien tutkijoiden asunnot ja erilaiset pienet taloustilat oli sijoitettu ulkokehälle. Muurimaiset rakennusmassat yhdessä jyrkkien harjakattojen kanssa tuovat mieleen uuden ajan linnoitusjärjestelmät monitasoisine bastioneineen.

Saarisen suunnitelman tilaohjelma olisi epäilemättä tarjonnut riittävät puitteet kaikelle Kalevalaseuran toiminnalle. Seuran päämajan ohella

suunnitelma sisälsi laajat tilat suomalaisen kulttuurin tutkimuskeskukselle ja museon oheistiloineen (Saarinen & Kalevalaseura, 1921; Hausen, 1990, 186). Suunnitelma sisälsi peräti kolme suurta salia juhla-, konsertti-, luento- ja kokoustilaisuuksia varten. Vuosien pituiseksi muodostuvaa rakennus- ja laajennusprosessia varten Saarinen piirsi rakennukseen suuren työpajan, Bauhütten. Rakennusprojektin ollessa loppusuoralla työpaja oli määrä muuntaa museoksi itse rakennuksen historian dokumentoinnille. (Saarinen & Kalevalaseura, 1921; Hausen, 1990, 185.) Hausen (1990, 78) arvioi työpajan viittaavan Saarisen olleen valmis sitoutumaan kunnianhimoiseen rakennushankkeeseen tarvittaessa vuosikausiksi.

6.2 Suunnitelman vastaanotto

Ensimmäinen Saarisen suunnitelmaa kohdannut takaisku oli seurasta Kalevalatalon sijaintipaikasta. Saarisen vuonna 1915 valmistuneessa

8. Kalevalatalon läpileikkaus (Saarinen, 1921).

Munkkiniemi-Haaga-suunnitelmassa niemen kärki oli vielä varattu pääasiassa asumista varten. Laajalahdenlinnan nimeä kantava kerrostalokortteli kruunasi muuten pääasiassa pienehköillä huviloilla täytetyn niemen. Kuusi vuotta myöhemmin Saarinen oli valmis korvaamaan Laajalahdenlinnan Kalevalatalolla. Kalleisen (2011, 64) mukaan Munkkiniemi-Haaga-suunnitelman tilannut ja koko alueen omistanut Stenius-yhtiö oli valmis luovuttamaan tontin Kalevalaseuralle vain siinä tapauksessa, että rakennus olisi valmis viiden vuoden kuluessa. Kunnianhimoisen suunnitelman rahoittaminen ja rakentaminen vaaditussa ajassa oli helppo todeta liki mahdottomaksi. (Kalleinen 2011, 64.) Lopulta koko Munkkiniemi-Haaga-suunnitelma toteutui vain pieniltä osin.

Ensimmäiseksi todella ylitsepääsemättömäksi esteeksi Saarisen suunnitelman toteutukselle muodostui tonttikauppojen tai rahoituskysymysten sijaan erimielisyydet arkkitehtonisesta ilmaisusta. Gallen-Kallela profiloitui Kalevalatalon merkittävänä vastustajana Kalevalaseuran sisällä. Vastustus liittyi todennäköisesti osittain taiteilijan huoleen oman suurprojektinsa, kuvitetun Suur-Kalevalan, rahoituksesta. Lisäksi Gallen-Kallelan kerrotaan pitäneen Saarisen suunnitelman arkkitehtonista ilmaisua liian epäkansallismielisenä. Todennäköisesti Saarisen suunnitelmien kansallisromanttiset elementit olivat liian abstrakteja Gallen-Kallelalle, joka tuntui suosivan suorempeä viittauksia vanhaan rakennusperinteeseen itse suunnittelemisensa erämaa-ateljeessa Kalelassa ja ateljee-koti Tarvaspäässä. Kalleinen (2011, 64)

kuvaa Gallen-Kallelan ja Saarisen päätyneen yhteisen illanvieton aikana yhteisymmärrykseen siitä, että Saarisen suunnitelman ulkoasu ei vastannut niitä ideoita, joita Kalevalatalon oli määrä edustaa. ”Saarisen piirustukset torneineen eivät ehkä vielä täysin ilmaise Kalevalan henkeä ja että ne ehkä ovat liian suurekkaat, huomioon ottaen maamme mahdollisuudet”, Kalleinen (2011, 65) kertoo Gallen-Kallelan todenneen.

Projektin askel askeleelta heikentyneistä toteutumismahdollisuuksista huolimatta Kalevalaseura julkaisi yhteistyössä kustannusyhtiö Otavan kanssa jo vuoden 1921 aikana Kalevalataloaiheisen julkaisunsa (Kalevalaseura & Saarinen, 1921). Julkaisu sisälsi paitsi Saarisen lopulliset rakennuspiirrokset myös kansantieteen professorin Uuno Taavi Sireliuksen laatiman selostuksen (Kalleinen 2011, 64). Julkaisusta välittyy seuran sisällä vallinnut heikko usko Saarisen suunnitelman tulevaisuuteen: teksti keskittyy pääasiassa Kalevalatalo-hankkeen luonteeseen, viitaten Saarisen piirroksiin vain luonnoksina rakennuksen mahdollisesta ulkoasusta. Kalleinen (2011, 65) arvioi Kalevalaseuran luoton suomalaisten avokätisyyteen olleen jo lähtökohtaisesti täysin epärealistisella tasolla seuran puuhatessa yhtä aikaa Kalevalataloa, Suur-Kalevalaa ja Setälän kansantieteiden tutkimuslaitosta. Vaikka seuran toiminnan vakiinnuttua sen ensimmäisten vuosikymmenten toiminta suurhankkeiden osalta liittyikin lähinnä Suur-Kalevalaan, ajatus Kalevalatalosta pysyi hengissä ainakin Sailon kirjoituksissa.

7. Osittainen toteutuminen

Ajatus Kalevalatalosta muovautui Alpo Sailon ja Eliel Saarisen kaltaisten idealististen toimijoiden käsissä massiiviseksi monumentiksi Suomen myyttiselle historialle. Lopulta osa sille asetetuista toiminnallisista edellytyksistä täyttyi toisissa, vähemmän suurellisissa muodoissa Kalevalaseuran ja sen sisarjärjestöjen toiminnan tuloksena. Kalevalatalo-hankkeen johdannaisten tähän päivään saakka jatkuneen toiminnan voi nähdä todisteena hankkeen kansakunnan kannalta hyödyllisestä luoneesta. Kolme esimerkkiä on valittu Kalevalaseuran vaikutuksen niiden syntyyn ja niiden Kalevalatalon kanssa jakamien toimintojen perusteella.

7.1 Suomen suku

E.N. Setälän Kalevalaseuran perustamisesta alkaen edistänyt hanke suomalaisen kulttuurin tutkimuskeskuksesta toteutui kielitieteelliseltä osuudeltaan erillään Kalevalatalosta. Kalleinen

(2011, 64) epäileekin Setälän tarkoituksella edistäneen omaa näkemystään Kalevalatalo-hankkeesta usealla rintamalla. Lienee turvallista olettaa Setälän käsityksen Kalevalatalosta olleen käytännönläheisempi verrattuna Sailon ideaan rakennuttua juhmallinen ja pyhä temppeli suomalaisuudelle. Setälä vaikutti olleen valmis tyytymään koruttomaan laitokseen symbolisen monumentin sijaan, kunhan sille asetetut toiminnalliset edellytykset täyttyisivät.

Setälä edisti tutkimuslaitoksensa rakentamista Kalevalaseuran ohella lukuisissa muissa järjestöissä. Vuonna 1883 perustettu Suomalais-Ugrilainen Seura oli kunnostautunut suomen sukukieliin liittyvän materiaalin kokoamisessa ja tutkimisessa. Vuonna 1919 seuran esimiehenä toiminut Setälä esitteli ideansa tutkimuslaitoksesta. Tutkimusmatkailijat Heikki Paasonen ja Kustaa Karjalainen olivat jättäneet jälkeensä merkittävän määrän aineistoa,

jonka toimittaminen ja julkaisu olisi Setälän mukaan mahdotonta seuran professorijäsenten toimesta. Oli siis perustettava tutkijoita kokopäiväisesti työllistävä tutkimuslaitos tehostamaan seuran kallisarvoista työtä. Suomalais-Ugrilaisen Seuran kielitieteellisen painotuksen ohella Setälä piti loogisena myös kansalliskirjallisuustutkimukselle, uskontotieteelle ja yhteiskuntatieteen tutkimukselle omistettujen yksikköjen sovittamista saman katon alle. (Tanner & Miikkulainen, 2007, 7-9)

Suomalais-Ugrilainen Seura, tai tarkemmin hankkeen puuhamies Setälä, tunnusti laitoshankkeen kunnianhimoisuuden ja oli valmis joustamaan laitoksen toiminnan laajuudesta. Tästä huolimatta hanketta on Kalevalaseuran suurprojektien tapaan helppo pitää aivan liian laajamittaisena voidakseen toteutua vasta itsenäistyneessä Suomessa. Setälä toivoi hankkeelleen niin valtiollista kuin yksityistä rahoitusta, mutta monet sen tavoitteista olivat pahoin päällekkäisiä samaan aikaan suunnitteilla olleiden Turun ja Jyväskylän yliopistojen kanssa. Suomen suvun historiikin laatineet Satu Tanner ja Raija Miikkulainen toteavat ykskantaan, kuinka ”Kansallinen innostus ei voinut riittää kaikkiin kilpaileviin hankkeisiin”. (Tanner & Miikkulainen, 2007, 10.)

Setälä valittiin Turun yliopiston korkeimmaksi virkamieheksi, kansleriksi, vuonna 1926, minkä jälkeen hän ryhtyi ajamaan laitoksen perustamista yliopiston yhteyteen. Yliopistopiireissä hankkeeseen suhtauduttiin myönteisesti ja laitos päätettiin perustaa vuonna 1929. (Tanner & Miikkulainen, 2007, 42-47) Suomen suku -nimeä kantanut laitos

yhdistettiin vuonna 1976 valtiolliseen Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen, joka nykyään tunnetaan nimellä Kotus.

7.2 Gallen-Kallelan Museo

Alpo Sailon Kalevalatalolle kaavailema rooli kalevalaisen taiteen säilytyspaikkana toteutui osittain Espoon Tarvaspään perustetussa Gallen-Kallelan Museossa. Gallen-Kallelan suvun yhteistyön ansiosta Kalevalaseuran onnistui museoida paitsi Gallen-Kallelan vanha ateljee, myös suuri määrä hänen taidettaan.

Kalleisen (2011, 123-124) mukaan Kalevalaseuran toiminta Kalevalatalon suhteen sotavuosien ja Sailon kuoleman vuonna 1955 välillä liittyi lähes yksinomaan haluun miellyttää vanhaa perustajajäsentä. Hankkeen edistämiseksi tutkittiin mahdollisuutta asettaa seuralle kertynyttä taide-esineistöä yleisön nähtäville ja näin herätellä mielenkiintoa Kalevalataloa kohtaan. Idea perustaa museo Gallen-Kallelan ateljeeseen Tarvaspäässä heräsi jo vuonna 1950, mutta kaupoista ei päästy yhteisymmärrykseen Gallen-Kallelan pojan perikunnan kanssa (Kalleinen, 2011, 126-127).

Gallen-Kallela suunnitteli vuosien 1911-1913 aikana Tarvaspään rakennetun ateljeensa itse. Siinä, missä Gallen-Kallelan suunnittelema erämaa-ateljee Kalela lainasi elementtejä Karjalan kansanarkkitehtuurista, Tarvaspään ateljeeta inspiroi laulumaiden ohella niin keskiaikaiset kirkot kuin myös kansainvälinen perinnerakentaminen. Eeva Lahti (2017) toteaa diplomityössään viitteiden

varhaisempaan arkkitehtuurin olleen niin kirjaimellisia ja hajanaisia, että rakennusta vieroksuttiin pitkään suomalaisessa arkkitehtuuritutkimuksessa.

Gallen-Kallelan jälkeläiset lähestyivät Kalevalaseuraa museoasian tiimoilta jälleen vuosina 1953 ja 1954. Seuralle tarjottiin mahdollisuutta ostaa Pirkko Gallen-Kallelalta Tarvaspään ateljee maineen sekä kaksikymmentä Gallen-Kallelan teosta. Kirsti Gallen-Kallela-Väisänen lupasi lahjoittaa museota varten suuren määrän Gallen-Kallelan töitä ja tälle kuulunutta irtaimistoa. Museon toimintaa varten perustettiin Kalevalaseuran toimesta säätiö vuonna 1958. Laajojen kunnostustöiden jälkeen Gallen-Kallelan Museo aloitti toimintansa Tarvaspäässä vuonna 1961. (Kalleinen, 2011, 127-129.)

7.3 Karjalatalo:

Karjalatalo on vuonna 1974 käyttöön vihitty Karjalan Liiton päämaja. Arkkitehti Into Pyykön Helsingin Käpylään suunnittelema rakennus rakennettiin suurilta osin kunnilta, yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä saatujen lahjoitusten turvin. Evakkoon joutuneiden karjalaisten yhteiseksi kodiksi tarkoitettussa rakennuksessa järjestetään runsaasti erilaista kulttuuritoimintaa. (Suoninen, 2004, 7-9.) Talohankkeen ensimmäisenä asiamiehenä toiminut ja Karjalatalon historiikin laatinut Paavo Suoninen (2004) näkee talon suorana jatkona Kalevalatalo-hankkeelle.

Moskovan rauhassa vuonna 1940 Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan asukkaat joutuivat etsimään itselleen

9. Gallen-Kallelan Museo Espoon Tarvaspäässä (von Bonin, 1979).

uuden kodin sotavuosien päätyttyä. Yli nelisataatuhantisen siirtolaisväestön edunvalvontaa varten perustettiin Karjalan liitto, joka toimi erilaisista vuokratiloista Helsingistä käsin. Helsingin yliopiston Karjalainen osakunta oli rakentanut itselleen pääkaupunkiin Karjalaisten talona tunnetun toimitalon jo vuonna 1910. Ensimmäisestä maailmansodasta seuranneet talousvaikeudet pakottivat osuuskunnan kuitenkin luopumaan talon omistajuudesta jo vuonna 1916. (Suoninen, 2004, 13–15.) Molemmat karjalaisjärjestöt olivat siis vailla pysyvää toimitilaa.

Akseli Gallen-Kallela kutsuttiin Karjalaisen osakunnan kunniajäseneksi vuonna 1915 ja Alpo Sailo vuonna 1947. Karjalan liitto asettui tukemaan vuonna 1961 virinnyttä aloitetta rakentaa Kalevalatalo Suomen itsenäisyyden 50-vuotispäivän kunniaksi. (Suoninen, 2008, 18.) Kalevalatalo sellaisena, kuin mitä sitä Kalevalaseuran perustamisen jälkeisinä vuosina suunniteltiin,

olisi tuskin tarjonnut Karjalaiselle osakunnalle tai Karjalan liitolle niiden kaipaamia toimitiloja. Toisaalta kolme karjalaishenkistä järjestöä olisivat epäilemättä sopineet hyvin saman katon alle, mikäli yhteishanke olisi ottanut tuulta alleen. Lopulta hanke kuitenkin haudattiin vähin äänin (Suoninen, 2008, 18).

Yhteisen Kalevalatalo-hankkeen epäonnistuminen kannusti Suonisen (2008, 19) mukaan Karjalan liittoa ryhtymään toden teolla edistämään oman rakennuksen aikaansaamista. Rakennusta varten varattiin Helsingin kaupungilta tontti Käpylästä vuonna 1969. Liiton ja Karjalaisen osakunnan yhteistyö hankkeen osalta päättyi lopulta erimielisyyksien vuoksi, mutta vuonna 1970 liitto oli valmis aloittamaan rakennushankkeen rahoituksen keräämisen. (Suoninen, 2008.)

Rakennus rahoitettiin keräystuloilla, lahjoituksilla, lainanotolla ja rakennusosakeyhtiön osakkeita merkitsemällä. Rahankeräykseen osallistuivat

10. Karjalatalo Käpylässä (Uomala, 1978).

niin yksityishenkilöt, kunnat kuin seurakunnat. Karjalamieliset muusikot järjestivät konsertteja hankkeen tueksi (Suoninen, 2008, 31–34), ja karjalais-syntyiset rakennusalan ammattilaiset tarjosivat maksutta asiantuntija-apua (Suoninen, 2008, 38–42). Solidaarisuutta evakkoon joutuneita karjalaisia kohtaan riitti selvästi vielä 1970-luvulla. Monien viivytysten ja takaiskujen jälkeen rakennustyöt aloitettiin Käpylässä vuonna 1972 (Suoninen, 2008, 51–52). Karjalatalo valmistui vuonna 1974 (Suoninen, 2008, 79–81).

Karjalan liitto on nykyään profiloitunut valtakunnalliseksi karjalaiseksi kulttuurijärjestöksi. Karjalatalon tiloissa toimii kirjasto, käsityö museo, harrastajateatteri, tilausravintola ja ekumeeninen kappeli. Liitto järjestää talossa luentoja ja seminaareja, ja

vuokraa talosta tiloja erilaiselle toiminnalle. (Suoninen, 2008, 142–147.) Vaikka rakennus on ennen kaikkea karjalaisten koti pääkaupunkiseudulla, Karjalatalon tilat ovat vapaasti vuokrattavissa.

Kalevalatalon arvon oli alusta alkaen määrä syntyä suurilta osin sen symbolisesta merkityksestä, ja tätä ilmentää myös Saarisen massiivinen suunnitelma torneineen ja kryptineen. Mutta kun tarkastellaan kahden rakennusta yksinomaan niiden toiminnallisuuden kannalta, niin Kalevalatalon ja Karjalatalon välillä voidaan havaita paljon yhteneväisyyksiä. Kätkeehän Karjalatalon vaatimaton punatiilinen julkisivu sisäänsä tilat hyvinkin merkittävälle suomalaisen kulttuurityön keskukselle, joskin merkittävästi Kalevalataloa rajoitetummasa muodossa.

8. Johtopäätökset

Kalevalatalo-hanke oli vuosikymmenten pituinen ja monivaiheinen. Jo siksi rakennuksen toteutumattomuudelle ei voida esittää yksittäistä syytä. Kalevalaseuran perustamisen vuonna 1919 ja toisen maailmansodan alkamisen välisinä vuosina hanke eteni pitkälti Eliel Saarisen suunnitelman ansiosta niinkin pitkälle, että jopa sen rahoittamista päästiin 1930-luvulla alustavasti suunnittelemaan. Tähän verrattuna sotavuosien jälkeinen kehitys Kalevalatalon suhteen näyttäytyy hyvinkin vaatimattomana, mikä liittyi epäilemättä sotien aiheuttamaan muutokseen suhtautumisessa Kalevalaa kohtaan. Näin ollen Kalevalatalon kohtalon kannalta keskeisimpiä ovat Kalevalaseuran toiminnan alkuvaiheessa tehdyt päätökset hankkeen suhteen.

1930-luvulla Kalevalatalo-hanke katkesi talvisodan syttymiseen, eikä siitä näin ollen voi syyttää

Kalevalaseuraa. Sen sijaan hankkeen pysähtyminen heti alkusijoilleen vuonna 1921 oli suoraa seurausta Akseli Gallen-Kallelan ja Saarisen eriävistä käsityksistä Kalevalatalolle sopivasta arkkitehtuurista. Vaikka Saarinen sai uransa alkuaikoina mainetta koristeellisilla kansallisromanttisilla suunnitelmillaan, niin hänen tyyliinsä oli 1920-luvulla hyvinkin rationaalista. Kansallisromanttiset aiheet olivat abstraktoituneet, eivätkä esimerkiksi eläinveistokset palanneet edes Kalevalatalosuunnitelmaan.

Gallen-Kallelan Ruovedelle ja Tarvaspähän suunnitteleminen ateljeiden ulkoasun perusteella voidaan arvioida kansallisromanttisen ilmaisun tarkoittaneen taiteilijalle suoria viitteitä vanhan rakennusperinteen elementteihin. Tarvaspään ateljeehen verrattuna Saarisen lähinnä materiaalivalintoihin ja massoiteluun käytetyt historialliset viittaukset ovat liki näkymättömiä.

On vaikea arvioida, missä määrin Gallen-Kallelan vastahakoisuus Saarisen suunnitelmaa kohtaan liittyi taiteilijan huoleen hänen oman Suur-Kalevala-projektinsa rahoituksesta. Gallen-Kallelan vilpittömyyden puolesta puhuu hänen kykynsä saada myös Saarinen vakuuttuneeksi siitä, että Kalevalatalo-suunnitelman arkkitehtoninen ilmaisu ei sellaisenaan sopinut rakennuksen luonteelle. Vuonna 1923 Yhdysvaltoihin muuttanut Saarinen ei missään vaiheessa palannut suunnitelman pariin. Kalevalatalo jäi Suur-Kalevalaan verrattuna seuran toissijaiseksi suurhankkeeksi Gallen-Kallelan kuolemaan vuonna 1931 saakka.

Kalevalatalon toteuttaminen olisi toki ollut vaikeaa, vaikka Kalevalaseura olisi edistänyt sitä täysin voimin alusta saakka. Hankkeen vertailu esimerkiksi Turun yliopiston luoneeseen joukkorahoituskampanjaan tai 1920-luvun lopulla pääasiassa valtion tuella toden teolla aloitettuun Suur-Kalevalahankkeeseen ei Saarisen suunnitelman täysin erilaisen mittakaavan vuoksi ole mielekästä. Seuran mahdollisuudet löytää hiljattain itsenäistyneestä valtiosta

pääomaa valtavan työlästä mutta pääasiassa symbolista hanketta varten vaikuttavat varsin heikoilta.

Lopulta Kalevalatalo-hanke päättyi kuitenkin myötävaikuttamaan lukuisien, hankkeen tavoitteita omalla tavallaan toteuttavien laitosten syntyyn. Sailon museo kalevalaiselle taiteelle sai alkunsa sille mainiosti sopivissa tiloissa Gallen-Kallelan vanhassa ateljeessa Tarvaspäässä. Seuran kielitieteilijöiden pyrkimykset suomalaisen kulttuurin tutkimuskeskuksen aikaansaamiseksi myötävaikuttivat lopulta useammankin laitoksen syntyyn. Jälkikäteen on vaikea arvioida, miten aika olisi kohdellut Alpo Sailon alkuperäistä ideaa Kalevala-teemaisesta pyhäköstä kryptineen. Kenties Kalevalatalo olisi ajan kanssa jalostunut Karjalatalon kaltaiseksi, hyvinkin maalliseksi kulttuurityön ja kulttuuritapahtumien toteutuspaikaksi. Rakennuksen rakennustaiteellinen arvo taas olisi epäilemättä tehnyt siitä merkittävän nähtävyyden, vaikka varsinainen Kalevala-teemainen pyhiinvaelluskohde se tuskin nykypäivän maallisessa Suomessa olisi.

Lähdeluettelo

Tekstilähteet

Christ-Janer, A. (1951). *Eliel Saarinen*. Helsinki: Otava.

Fewster, D. (2008). Kalevala ja muinaisuuden politisoituminen. Teoksessa Piela, U., Knuuttila, & Laaksonen, P. (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria* (s. 190–205). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hausen, M. (1990). Valikoituja töitä. Teoksessa Hausen, M., Mikkola, K., Amberg, A. & Valto, T. (toim.), *Eliel Saarinen: Suomen aika* (s. 83–186). Helsinki: Otava.

Hausen, M. (1984). Kansallisesta kansainväliseen – Piiteitä Eliel Saarisen henkilöhistoriasta ja suunnittelutyöstä. Näyttelyoppaassa Komonen, M. & Friman, K. (toim.) *Saarinen Suomessa – Gesellius, Lindgren, Saarinen 1896–1907; Saarinen 1907–1923* (s. 10–87). Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Honko, L. (1979). Kansallisten juurien löytäminen. Teoksessa Tommila, P., Reitala, A. & Kallio, V. (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 2* (s. 42–64). Porvoo: WSOY.

Kalevalaseura & Saarinen, E. (1921). *Kalevalatalo: Suomalaisen kulttuuritutkimuksen ahjo ja ohjelma*. Helsinki: Otava.

Kalleinen, K. (2011). *Kansallisen tieteen ja taiteen puolesta: Kalevalaseura 1911-2011*. Helsinki: SKS & Kalevalaseura.

Karkama, P. (2008). Kalevala ja kansallisuusaate. Teoksessa Piela, U., Knuuttila, S. & Laaksonen, P. (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria* (s. 124–169). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Klinge, M. (1982). Historia- ja perinnetieteet, filosofia. Teoksessa Tommila, P., Reitala, A. & Kallio, V. (toim.), *Suomen kulttuurihistoria 3* (s. 189–221). Porvoo: WSOY.

Kolbe, L. & Nevanlinna, A. K. (2003). Eurooppalainen Suomi. Teoksessa Kolbe, L. & Nevanlinna, A. K. (toim.), *Suomen kulttuurihistoria: 3, Oma maa ja maailma* (s. 12–25). Helsinki: Tammi.

Lahti, E. (2017). *Unelmien kollaasi - Tarvaspään ateljeen rakennushistoria* (Diplomityö, Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Espoo). Noudettu 25.11.2019. Noudettavissa osoitteesta: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/29469>

Niitemaa, T. (n.d.). Kansanliike perustaa yliopiston 1917–1920. Noudettu 2.11.2019. Noudettavissa osoitteesta: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/historia/kansanliike-perustaa-yliopiston>

Nikula, R. (2005). *Suomen arkkitehtuurin ääriviivat*. Helsinki: Otava.

Suoninen, P. (2004). *Uuden sammon saattajaksi: Karjalatalo 30 vuotta*. Helsinki: Karjalan liitto.

Wilson, W.A. (2008). Sata vuotta Kalevalan juhlintaa. Teoksessa Piela, U., Knuuttila, S. & Laaksonen, P. (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria* (s. 224–239). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuvalähteet

Kuva 1. Saarinen, E. (1921). Kalevalatalo meren puolelta [piirros]. Teoksessa Hausen, M., Mikkola, K., Amberg, A. & Valto, T. (toim.). (1990). *Eliel Saarinen: Suomen aika* (s. 185). Helsinki: Otava.

Kuva 2. Kanerva, T. (n.d.). Axel Gallénin syyskuussa 1895 valmistunut erämaa-ateljee ja -koti Kalela [valokuva]. Noudettu 4.11.2019. Noudettavissa osoitteesta: https://www.europeana.eu/portal/record/2021009/M012_HK19930310_389.html.

Kuva 3. Saarinen, E. (1904). Helsingin rautatieasema. Kilpailuehdotus [piirros]. Teoksesta Hausen, M., Mikkola, K., Amberg, A. & Valto, T. (toim.). (1990). *Eliel Saarinen: Suomen aika* (s. 160). Helsinki: Otava.

Kuva 4. Saarinen, E. (1913). Helsingin rautatieasema [piirros]. Teoksesta Hausen, M., Mikkola, K., Amberg, A. & Valto, T. (toim.). (1990). *Eliel Saarinen: Suomen aika* (s. 160). Helsinki: Otava.

Kuva 5. Saarinen, E. (1921). Kalevalatalo asemakaava [piirros]. Teoksessa Kalevalaseura & Saarinen, E. (1921). *Kalevalatalo: Suomalaisen kulttuuritutkimuksen ahjo ja ohjelma*. Helsinki: Otava.

Kuva 6. Saarinen, E. (1921). Kalevalatalo ensimmäinen kerros [piirros]. Teoksessa Kalevalaseura & Saarinen, E. (1921). *Kalevalatalo: Suomalaisen kulttuuritutkimuksen ahjo ja ohjelma*. Helsinki: Otava.

Kuva 7. Saarinen, E. (1921). Kalevalatalo Munkkiniemen kärjessä [piirros]. Teoksessa Hausen, M., Mikkola, K., Amberg, A. & Valto, T. (toim.). (1990). *Eliel Saarinen: Suomen aika* (s. 185). Helsinki: Otava.

Kuva 8. Saarinen, E. (1921). Kalevalatalo leikkaus A-B [piirros]. Teoksessa Kalevalaseura & Saarinen, E. (1921). *Kalevalatalo: Suomalaisen kulttuuritutkimuksen ahjo ja ohjelma*. Helsinki: Otava.

Kuva 9. von Bonin, V. (1979). Gallen-Kallelan Museo, Tarvaspää, Espoo [valokuva]. Noudettu 20.11.2019. Noudettavissa osoitteesta: <https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:00001038>

Kuva 10. Uomala, V. (1978). Karjalatalo Käpylässä [valokuva]. Noudettu 20.11.2019. Noudettavissa osoitteesta: <http://karjalansivistysseura.fi/sampo/fi/aineistot/kuvakokoelmat/karjalan-liitto/karjalatalo-0>